

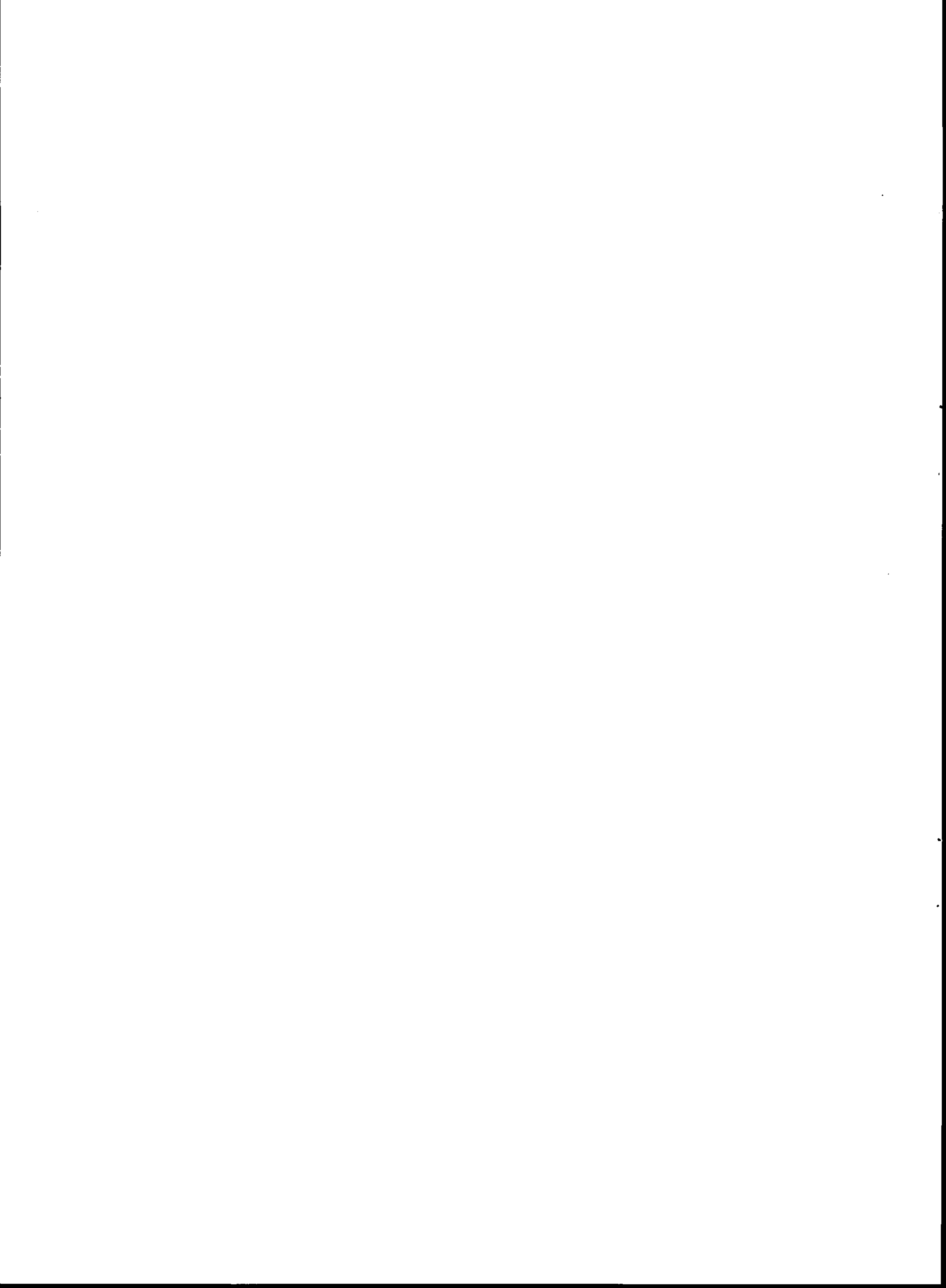
¿És possible una defensa
no ofensiva d'Espanya?

¿Es pot defensar un
país pacifista?

7

¿ÉS POSSIBLE UNA DEFENSA
NO OFENSIVA D'ESPANYA?
¿ES POT DEFENSAR UN PAÍS PACIFISTA?

Barcelona 1990

I N D E X

	<u>Pàg.</u>
La defensa pacífica d'Espanya (<i>Lluís M. de Puig</i>)	5
"DEFENSA 2001": una proposta de defensa no-ofensiva per a Espanya (<i>Vicenç Fisas i Armengol</i>)	13
Resum del debat (<i>Jordi Porta</i>)	19

LA DEFENSA PACÍFICA D'ESPANYA

La millor defensa era un bon atac

Si la pau és el primer dels béns a preservar per l'home, la guerra és el pitjor dels mals de la humanitat i evitar-la és el principal problema de la política. Després dels grans desastres bèl·lics que han marcat la història i especialment després dels enfrontaments catastròfics d'aquest segle, la gran qüestió ha estat com crear les condicions per evitar la guerra, més que no pas com crear les condicions de guanyar-la.

Tot amb tot, no ha estat possible d'eliminar l'element ofensiu. Encara que l'objectiu no era preparar-se per fer la guerra, la doctrina imposava estar en condicions de guanyar-la. Així l'armamentisme no ha disminuït fins fa poc. Com en el futbol, dominava la idea que la millor defensa és un bon atac. I havíem arribat a un punt culminant d'aquesta lògica mercès al fenomenal avenç tecnològic traduït en una terrorífica capacitat destructiva: es fabricaven les armes i es preparaven els dispositius militars en el benentès que no havien de servir mai. Si eren utilitzades era la fi, era l'holocaust.

Aquesta famosa dissuasió armada és encara el sistema imperant. I és evident que aquest sistema ha tingut una certa eficàcia. No es pot negar que a Europa el fet d'estar armats fins a les dents ha dissuadit. Però ha estat l'equilibri entre mons antagònics, un equilibri que només

podia basar-se en la por, perquè consistia a neutralitzar-se en tant que amenaça potencial, en tant que capacitat destructiva.

Ara, aquests sistemes de capacitat agressiva i de destrucció en massa tenien algunes contradiccions insuperables. Les objeccions ideològiques i ètiques que el pacifisme ha fet, lògicament. També el cost brutal de l'armament i el sacrifici de societats senceres per mantenir aquest cost. I finalment, la bogeria d'estar permanentment sobre un polvorí, amb el perill real d'una destrucció continental o qui sap si planetària.

Atesa la complexitat de la política mundial, aquestes realitats no són fàcils de canviar. Però potser haguem anat tan enllà que ja no sigui possible continuar. Per unes raons i altres, avui sembla factible avançar en el desarmament, en l'establiment de compromisos col·lectius de seguretat i, potser, en l'eliminació o la rebaixa del caràcter ofensiu dels sistemes de defensa actuals. Si més no, s'ha començat a plantejar allà on es prenen les decisions.

Ofensius, però menys

Espanya, si volem ser mínimament realistes, no té una gran capacitat ofensiva i no és cap força nuclear ni destaca per la seva potència militar. Però tampoc és un país amb un dispositiu només defensiu. I d'altra banda, participa de compromisos político-estratègics que la insereixen en el marc de la dissuasió que suara esmentàvem.

En principi, els escenaris bèl·lics imaginables que poden afectar la Península són tres. Una conflagració general est-oest, mundial o europea -cada vegada més hipotètica, sortosament-, un enfrontament multilateral

a la Mediterrània o un contenciós unilateral amb el nord d'Àfrica. Doncs bé, Espanya pot aportar poca cosa en el primer cas (però pot aportar-n'hi); està en condicions de fer un paper important en el segon i té totes les de guanyar en el tercer. I val a dir que l'aparell militar i el seu dispositiu disposen d'una determinada capacitat ofensiva i no tan sols de defensa.

Però cal dir també, per completar la descripció, que a l'estat espanyol el militarisme és poc acusat, les armes químiques i biològiques estan prohibides, no es compta amb armes nuclears i no s'està en cap cursa d'armaments, ni quantitativament ni qualitativament. Dit això, vegem cap a on poden anar les coses en el futur.

Se'ns convida a contestar dues preguntes precises: "¿És possible una defensa no ofensiva d'Espanya? ¿Es pot defensar un país pacifista?". La resposta no pot deixar de ser afirmativa en tots dos casos. Rotundament afirmativa. En efecte, avui es pot sostenir amb rigor i sense fer volar coloms que l'estat espanyol pot tenir un sistema de defensa no ofensiva, és a dir, un dispositiu militar preparat per defensar-se d'un hipotètic atac, però inservible per preparar una agressió.

També es pot mantenir la idea de la defensa d'un país pacifista. O sigui, d'un país que no vol guerres amb ningú, que vol contribuir a la pau general però no a una pau basada en l'equilibri de l'amenaça; que vol una seguretat col·lectiva desmilitaritzada; que lluita per una nova concepció de la defensa. Un país pot tenir un sistema pacífic de defensa, basat en el principi no ofensiu, encara que amb capacitat de resposta a una agressió. Això és possible. I no solament possible, sinó també desitjable.

Compromís per a la pau

Unificant les dues respostes podríem dir, efectivament, que Espanya podria contribuir al pacifisme amb una política de defensa no ofensiva. Però perquè això sigui factible s'han de donar certes condicions.

Un canvi semblant de doctrina no el farà Espanya tota sola. Primer perquè és necessari un clima general que ho faci possible. Segon, perquè estem immersos en uns compromisos als quals no sembla indicat de renunciar. Establir unilateralment un nou sistema i aplicar una nova doctrina al marge dels altres equivaldria pràcticament a un intent de neutralitat vergonyant. Si l'estat espanyol anés, pel seu compte, en una direcció semblant, això no seria una posició pacifista. La neutralitat o, si voleu, un sistema defensiu mínim desarticulat de l'ordre de seguretat europeu i al marge dels acords de defensa amb els nostres socis, no seria cap contribució a la pau. El neutralisme és una actitud pacífica, però no pacifista. Per avançar cap al desarmament, la desmilitarització, l'establiment de mesures de confiança, el desmantellament dels blocs, el canvi de doctrines militars i l'establiment de sistemes integrats de seguretat comuna amb controls i verificacions garantits, la neutralitat o l'opció unilateral, per més pacífica que sigui, seria una política negativa.

El pacifisme responsable, que cerca, efectivament, l'objectiu d'uns sistemes no ofensius, és a parer meu el que contribueix a la superació de l'ordre de pau sorgit de la postguerra. El que col·labora a la construcció d'un ordre propi de pau i seguretat europeus. El que fa el

possible per fomentar els compromisos polítics, la cooperació i els intercanvis entre els països per evitar la possibilitat de guerres. El que partint de la realitat actual vol transformar l'equilibri de la por en una seguretat compartida. La fugida de l'estat espanyol del procés actual (OTAN, UEO, CSCE, etc.) per anar pel seu compte seria, a parer meu, molt poc pacifista. La qüestió no és avui un problema d'un país, és una qüestió internacional.

Perquè Espanya, doncs, pugui establir un sistema de defensa no ofensiva, cal que l'organització pacífica del món i sobretot l'ordre europeu de pau i seguretat, que s'estan replantejant en l'actual conjuntura, avancin també en aquesta direcció. La realitat dels nostres dies ens obre expectatives esperançadores. D'una banda els països fins ara antagònics estan desenvolupant importants acords de desarmament, de garanties de seguretat i àdhuc intercanvien idees sobre un futur sistema superador dels blocs basat en acords i mecanismes col·lectius de seguretat. Per un altre costat, va fent camí la doctrina defensiva, amb propostes de "defensa raonable" o "suficiència defensiva" que s'estan discutint al més alt nivell.

La millor defensa és no atacar

¿Quines característiques hauria de tenir una defensa pacífica d'Espanya? No es pot precisar en detall ja que els mateixos conceptes de "suficiència defensiva" o "nivell de suficiència" avui per avui encara s'estan definint. La idea central és clara, però. Es tracta d'un aparell de defensa de baixa o nul·la capacitat d'agressió, que serveixi per incapacitar un atac i, per tant, que sigui també dissuasiu.

Sobre aquesta idea bàsica i fins allà on han arribat les converses de Viena sabem que aplicat a l'estat espanyol el nou sistema significaria:

- Un dispositiu militar organitzat per a una acció dins el territori i mai a l'estranger.
- Unes infraestructures de defensa i una logística militar que, garantint l'eficàcia a l'hora de fer front a un atac, no permetessin una acció ofensiva.
- Nivell de forces actives baix i fonamentalment professionals.
- Dispositius preparats per actuar només després d'una agressió.
- Exèrcit de defensa depenent bàsicament de la mobilització.

Obviament, aquestes disposicions impliquen a més el manteniment de la no presència d'armes nuclears ni químiques que són per definició ofensives i destinades al territori enemic.

Es evident que un sistema semblant, a part de l'interès que pot tenir des d'una perspectiva ètica, comporta avantatges gens negligibles:

- Redueix el risc de destrucció.
- Rebaixa substancialment les despeses militars.
- Implica arribar a importants acords de desarmament.
- Exigeix amplis compromisos de pau i seguretat previs.
- Implica necessàriament sistemes de verificació i control acordats.
- El sistema, generalitzat, és la fi dels blocs militars.
- Suposa la transformació de gran part de la indústria militar.
- Suposa l'alliberament d'inversions que poden anar a la cooperació.

Ens trobem en la fase de formulació d'idees per desenvolupar el model. La seva aplicació, en el millor dels casos, haurà de tenir lloc a mig terme i gradualment. Caldrà valorar-ne, d'entrada, els costos i a més, abans de la vigència d'aquest sistema no ofensiu, caldrà aprofundir molt en els compromisos polítics i jurídics i en les garanties de verificació.

Però si els anys a venir aquest sistema s'obre pas com a concepció nova de la defensa, no hi ha dubte que l'estat espanyol, per les característiques actuals de la seva defensa i per la seva realitat geoestratègica, és un dels països que amb més rapidesa podria instaurar-lo.

Lluís Ma. De Puig

Diputat per Girona

Membre de la Comissió de Defensa del Congrés dels Diputats

Membre de l'Assemblea de la U.E.O.

Membre de l'Assemblea de l'Atlàntic Nord.

Parlamentari del Consell d'Europa.

"DEFENSA 2001": UNA PROPOSTA DE DEFENSA NO-OFENSIVA PER A ESPANYA

Els darrers anys de la dècada dels vuitanta passaran a la història pels canvis polítics experimentats a gran part d'Europa. Una de les múltiples conseqüències d'aquests canvis ha estat, sens dubte, la d'obligar tots els estats europeus a tornar a definir la seva política de defensa nacional i la seva participació en aliances militars. El model basat en la política de blocs enfrontats s'ha desfet completament, sense que a hores d'ara s'hagi configurat un model alternatiu que pugui substituir l'anterior.

Hi ha indicis, però, de cap a on poden dirigir-se les coses en el futur. Algunes de les possibilitats són terriblement negatives, però d'altres es presenten com a molt esperançadores. Que els fets es decantin cap un costat o l'altre dependrà en bona part de la intuïció i del coratge de l'opinió pública i dels polítics. En qualsevol cas, hi ha l'oportunitat de posar en marxa noves polítiques de defensa i seguretat que prescindixin de les patologies i dels riscos que oferien les velles idees. Una d'aquestes oportunitats, crec, és la que plantegen les anomenades "defenses no ofensives", amb un conjunt de propostes que poden facilitar el definitiu abandó de polítiques que han creat desconfiança, inseguretat, temor i terror, encara que sempre s'hagin presentat com polítiques de "defensa i seguretat".

A Espanya aquest debat arriba una mica tard i malament. La manca de tradició en la discussió de temes militars i de política exterior, i la creença dels governants que el debat sols l'han de fer ells, són alguns del motius que expliquen la misèria del poc debat obert.

El propòsit d'aquest treball no és el d'entrar en polèmica amb algunes persones i amb les seves propostes. Entenc que el debat sobre la nova política de defensa i seguretat està encara per fer, i per tant és més profitós esmerçar les energies a dissenyar noves propostes que siguin coherents amb el que pensem que és possible d'aconseguir a mig terme. Primer cal que hi hagi propostes; després ja les contrastarem.

DEFENSA 2001 és una proposta certament arriscada, en el sentit que planteja un model de defensa viable en el termini d'una dècada, però indiscutiblement molt diferent de l'actual. Implica prendre decisions polítiques no gaire fàcils, especialment perquè afecten el col·lectiu militar. Però la dinàmica dels esdeveniments sembla indicar que, tard o d'hora, l'única possibilitat de construir una nova política de defensa coherent amb la voluntat política de desarmament i desmilitarització, haurà d'anar per camins semblants als que aquí es formulen.

DEFENSA 2001 proposa per a Espanya una política de defensa exclusivament defensiva, tant en armes com en organització i doctrina, de manera que mai no pugui ser amenaçadora o provocativa per cap altre país. El caràcter defensiu del model que presentem ha de plasmar-se a nivell doctrinal, operatiu i d'entrenament de les tropes.

Espanya no està amenaçada per ningú, ni és previsible que ho estigui en el futur. No té sentit, per tant, mantenir un aparell militar de

dimensions excessives i preparat (almenys en teoria) per afrontar situacions inexistents i imprevisibles. Es més raonable establir un aparell militar de petites dimensions per protegir el propi territori, però sense pretendre una dissuasió total. Probablement no és ni tan sols possible d'impedir l'ocupació del país per part d'una gran potència. L'esquema dissuasiu que es planteja només pretén dificultar-ho i no donar-hi facilitats. Aquest model de defensa, com qualsevol altre sense excepcions, té els seus límits.

DEFENSA 2001 renuncia a la capacitat d'efectuar atacs per sorpresa a l'exterior i a la possibilitat de projectar la força militar fora de les nostres fronteres. Per això, només s'admet la possessió d'armes defensives o que siguin més defensives que ofensives. Entre d'altres propostes, suggerim la supressió de portaavions, fragates i caces d'atac, i importants reduccions en carros, blindats, amfibis i avions. En canvi, proposem una millor dotació de míssils de curt abast i de patrullers.

Pel que fa a la política d'aliances, a DEFENSA 2001 es presenten un seguit d'iniciatives que permeten una coherència entre el conjunt del que es proposa en aquestes pàgines i els compromisos que s'han pres davant l'OTAN. Si fa dos o tres anys ja calia fer nombroses rectificacions en aquests compromisos, l'actual moment polític europeu obliga amb més motiu a canviar el model de participació espanyola en l'Aliança Atlàntica, especialment si el que es pretén és construir un nou edifici de seguretat compartida que abasti tots els països europeus, de l'Atlàntic als Urals. Un edifici amb les portes obertes i sense guardians estrangers que vetllin per la seguretat dels inquilins.

La conclusió d'aquest treball és que la defensa militar d'Espanya podria fer-se amb unes Forces Armades quatre vegades més petites que les actuals. Entre 80.000 i 90.000 professionals i entre 10.000 i 15.000 civils serien suficients per garantir perfectament la defensa. Per tal de ser operatius en la quantificació econòmica d'aquest model, hem hagut de concretar les xifres proposant unes Forces Armades de 84.000 persones, més uns 13.000 civils. En qualsevol cas, entenem que la xifra total de persones implicades en la defensa no hauria de superar les 100.000.

L'estimació que fem és la d'uns 9.000 oficials i 15.000 sots-oficials per al conjunt de les Forces Armades. Això suposa reduir a un terç la plantilla d'oficials prevista pel Ministeri de Defensa per al 1991, i a la meitat la de sots-oficials.

Pel que fa a la tropa, que en la proposta DEFENSA 2001 estava composta de voluntaris professionalitzats amb compromisos mínims de dos anys de servei, estimem que serien suficients unes 60.000 persones, enfront dels 250.000 soldats de l'actualitat. L'exèrcit de terra aplegaria més d'un 60% d'aquests efectius, en una quantitat que entenem que no hauria de ser mai superior a la que actualment tenen dues divisions.

Respecte al personal civil i laboral que treballa al Ministeri de Defensa i que actualment agrupa més de 43.000 persones (8.538 civils i 36.008 laborals l'any 1989), les modificacions estructurals que suggerim permetrien prescindir de la major part d'aquest col·lectiu, deixant una xifra que estimem en uns 13.000 treballadors.

A DEFENSA 2001 proposem un salari anual brut de 2 milions de ptes. per a la tropa professional, la qual cosa suposa una despesa anual de 120.000 milions de ptes. Pel que fa a oficials i sots-oficials, plantejem uns costos salarials de 4 i 3 milions bruts a l'any respectivament, superiors als que tenen actualment. El salari mitjà del personal civil el situem en 3 milions de ptes. anuals. En conjunt, i afegint-hi el cost dels mutilats i del personal, pujaria a uns 336.000 milions de ptes. anuals, una quantitat inferior als 428.000 milions que el Ministeri de Defensa hi dedica en aquests moments.

Evidentment, la disminució del personal que proposem a DEFENSA 2001 significarà passar a la reserva uns 34.000 militars i 30.000 civils que actualment estan a la nòmina del Ministeri. Aquesta "nova reserva" implicarà una despesa suplementària de 150.000 milions de ptes. anuals durant un període de temps que caldria determinar, ja que no sembla just que la "reconversió militar" gaudeixi de privilegis especials respecte a la d'altres col·lectius de treballadors. A les Forces Armades hi ha actualment molts homes joves que podrien ser bons professionals en sectors civils i que, per tant, no haurien d'estar tota la vida en situació de "reserva" cobrant una pensió a perpetuïtat. Aquest és, però, un debat polític que caldrà deixar per a més endavant.

Els pressupostos de sosteniment (compra de béns i serveis) i de material són en qualsevol cas els que es veurien més disminuïts, ja que baixarien fins a uns nivells propers a la meitat dels actuals. Per raó de la disminució d'efectius, armaments i instal·lacions, estimem que el model de DEFENSA 2001 podria funcionar amb una despesa de 70.000 milions anuals per a manteniment i 160.000 milions per a inversions.

En conjunt, el cost anual fix del model DEFENSA 2001 el situem entorn dels 566.000 milions de ptes., equivalent a una mica més de l'1% del PIB del país i 300.000 milions més barat que l'actual pressupost del Ministeri de Defensa. Un bon estalvi per satisfer necessitats socials, incrementar les actuacions en el terreny ecològic i, ¿per què no?, fomentar una mica més la investigació sobre la pau i el desarmament.

Vicenç Fisas Armengol

Centre UNESCO de Catalunya

RESUM DEL DEBAT¹

A part dels ponents, van intervenir en el debat les persones següents: Pepe Beúnza, Xavier Rius, Joan Gomis, Jaume Botey, Marc Aureli Vila, Fernando Pindado i Josep Delàs.

Atès el retard involuntari d'un dels ponents, el diputat Lluís M. de Puig, s'ha variat l'ordre d'intervenció dels ponents previst inicialment i s'ha començat amb l'exposició de Vicenç Fisas, la qual, junt amb la de Lluís Ma. de Puig, un cop ha fet acte de presència, han allargat el temps de la seva participació inicial i han restat temps al debat posterior de tots els assistents.

En la presentació del seu escrit, Vicenç Fisas es preguntava què és el que havia passat durant aquesta dècada perquè les idees dels investigadors de la pau hagin esdevingut patrimoni dels centres de decisió política, tant de sectors força conservadors com de sectors progressistes. Des d'aquest punt de vista, feia notar amb satisfacció que les tesis publicades en llibres de fa deu anys, llavors considerades molt utòpiques, havien estat compartides darrerament per les declaracions dels polítics.

---

¹El debat va celebrar-se el dia 23 de maig de 1990.

Les causes d'aquesta modificació de les posicions són, a parer seu, les següents: els canvis produïts darrerament als països de l'Est i, consegüentment, els canvis en el Pacte Varsòvia (una aliança desapareix quan no es poden compartir secrets), la creixent oposició a la doctrina de resposta flexible i de destrucció mútua assegurada com a garantia de seguretat, el debat internacional provocat per la Iniciativa de Defensa Estratègica (Guerra de les Galàxies), l'informe Palme del 1982 sobre seguretat compartida, etc.

Sembla, doncs, que s'està configurant un nou paradigma de la seguretat. Aquest nou paradigma és conseqüència dels següents punts:

- a) L'amenaça per a les societats ja no és militar (una hipotètica agressió d'un altre país) sinó ecològica (una real deterioració de l'entorn vital).
- b) La seguretat ja no és el resultat de la dissuasió aconseguida per la demostració de força, sinó de la distensió aconseguida per la cooperació i l'organització de defenses no provocatives. El vell paradigma Defensa = Armamentisme ha variat en el sentit de reforçar el component polític de la seguretat.
- c) La defensa està garantida si es pot assegurar la incapacitat estructural de llençar un primer atac. Cal reforçar el component defensiu de la seguretat. Cal crear polítiques de confiança, és a dir, hi ha d'haver més transparència de les polítiques de defensa.

Per la seva banda, Lluís M. de Puig, coincideix a afirmar que hi ha un canvi en les doctrines de defensa. Creu que el fet que els plantejaments dels estudiosos de la pau hagin pogut ser considerats viables a la pràctica pels agents polítics es deu bàsicament al canvi produït a l'URSS i a l'èxit de la política de la perestroika. Recorda que fa uns quants anys fins i tot aquells agents polítics que defensaven teòricament els plantejaments pacifistes tampoc els podien portar a la pràctica. Encara s'imposava la lògica que tenir un arsenal molt gran, encara que mai no s'utilitzés, feia por a l'adversari, i així, il·lustres polítics europeus opinaven que gràcies a aquesta lògica Europa havia viscut el període sense guerres més llarg de la seva història.

De totes maneres, segons ell, subsisteix el debat, encara no aclarit, sobre què vol dir nivell de suficiència quan es parla de defensa. Pel que fa a Espanya afirma:

- a) No és possible fer un plantejament de defensa pacifista unilateralment.
- b) Una política de defensa no ofensiva només és possible sense fugir de l'àmbit europeu i en el marc d'uns compromisos de cooperació i de confiança.
- c) Molt important: cal que la cooperació internacional vagi acompanyada d'uns sistemes de verificació i control molt rigorosos per reduir la hipòtesi d'amenaça.

En realitat el text de les dues ponències han tractat de respondre les preguntes originàries d'aquest debat des de perspectives diferents: Lluís M. de Puig ha fet una descripció del panorama de les relacions internacionals i, dins d'aquest marc, ha situat les polítiques de defensa; Vicenç Fisas, en canvi, ha presentat una proposta molt concreta de pla de defensa no ofensiva per a Espanya.

Les intervencions del debat es poden ordenar segons aquests epígrafs:

1. Tensió entre realisme i utopia, entre condicions actuals i prospectiva.
2. Condicionaments econòmics d'un canvi de paradigma.
3. Condicionaments culturals d'un canvi de paradigma.
4. La situació a l'estat espanyol.

1.- Tensió entre realisme i utopia, entre condicions actuals i prospectiva

L'equilibri entre, d'una banda, una afirmació exigent dels drets humans, encara que en un moment determinat aquesta afirmació pugui semblar utòpica i, de l'altra, la necessitat d'atendre les circumstàncies actuals amb realisme per evitar de caure en plantejaments ingenus, ha estat un dels eixos de la discussió. A favor del primer extrem de l'equilibri, és a dir de la utopia, anirien els arguments que demostrarien que allò que semblava utòpic fa uns anys és força possible a l'actualitat. La mateixa celebració d'aquest debat hagués estat inimaginable fa unes dècades. Cal tenir present que el món avança gràcies a les utopies (Vila). De totes maneres caldria veure si aquest canvi de condicions s'ha produït per l'augment de la consciència humana

sobre l'absurditat de les polítiques de rearmament a causa de l'esforç fet pels moviments socials, especialment pel moviment a favor de la pau, o han estat els canvis introduïts per la perestroika, en bona part aconseguits per la política de rearmament promoguda pels governs conservadors dels Estats Units que han provocat un esforç insuportable per als dirigents de l'URSS i, per tant, el previsible esfondrament de l'economia soviètica. En tot cas l'opinió general consisteix a dir que els canvis no s'han produït per un únic factor.

Pel que fa a l'altre extrem, el que reclama la necessitat d'atendre les exigències pragmàtiques del present, caldria preguntar-se si el progrés humà pot avançar si no s'orienta cap al futur amb un inevitable component d'utopia en els projectes polítics que permeti superar l'estancament mes o menys permanent en les situacions clarament injustes i contradictòries.

Des d'aquesta perspectiva, es considera que la proposta de Vicenç Fisas per a una política de defensa no ofensiva a Espanya és un intent d'aconseguir aquest equilibri, ja que és una proposta motivada per una recerca sobre la pau, però que accepta un procés gradual en la seva consecució, amb passos intermedis com ara la promoció de la defensa armada no ofensiva.

Atesa aquesta intenció, en el debat s'ha insistit en la necessitat de deixar ben clar que es tracta d'una proposta de transició (Gomis). Aquesta proposta, encara que no seria ideal des d'una posició pacifista, seria en canvi un pas endavant molt important i fins i tot exportable, que permetria anar creant les condicions per a una societat autènticament pacífica (Fisas).

S'ha insistit també en la importància d'adoptar les decisions adequades a cada moment. Sovint es pot portar a terme una estratègia errònia que en comptes de fer avançar cap als objectius d'una pau estable afavoreixin justament el contrari. Es considera que, de vegades, una posició pacífica no facilita una política pacifista (De Puig).

2.- Els condicionaments econòmics d'un canvi de paradigma.

Si ens fem la pregunta "¿De què cal que ens defensem?" hem de convenir que les raons que poden fer veure la necessitat d'una política de defensa estan en el fet que vivim en una societat desequilibrada des d'un punt de vista social i econòmic (Beunza). La concentració del poder i de la riquesa, aconseguits per uns grups amb mètodes bàsicament injustos, desvetllen l'afany de rapinya d'altres grups. Tota lluita pel desarmament ha d'anar acompanyada d'una lluita per la igualtat i la descentralització (Beunza). Fins que no caigui un altre mur (el que hi ha entre els països del Nord i del Sud) es fa difícil imaginar una societat suficientment equilibrada com per permetre les polítiques de defensa exposades (Rius). Per altra banda, els interessos de la indústria armamentista dels països desenvolupats fan una forta pressió sobre els governs respectius i, o bé impedeixen la posta en pràctica d'una política de desarmament, o bé els fan caure en posicions autènticament hipòcrites. Des d'aquesta perspectiva sembla com si calgués tenir sempre un enemic, i quan no hi és, sembla com si calgués inventar-lo. En el relaxament de la tensió entre els dos gran blocs que s'ha produït darrerament, els nous arguments per mantenir una política armamentista es troben en els hipotètics perills de l'agressivitat del fonamentalisme islàmic (Fisas). Al mateix temps, però, apareixen els

escàndols de l'exportació d'un canó gegant per a l'Irak, fabricat per la indústria occidental. Els perills de la concentració d'armes químiques a la Mediterrània, que és un dels arguments de l'armamentisme, caldria buscar-los en els interessos de la indústria química europea. Estem alimentant permanentment la creació dels enemics que necessiten els aparells bèl·lics del futur (Fisas). El mateix passa amb l'exportació d'armes als Països del Tercer Món pels països industrialitzats, Espanya inclosa (Pindado). No hi ha limitacions a l'exportació d'armament a Espanya, i ni els parlamentaris en poden saber res ni nosaltres tampoc (Fisas). Es fa difícil pensar en una reducció de l'arsenal mundial quan entremig hi ha tants interessos econòmics de la indústria de l'armament. Els condicionaments econòmics d'una política pacifista es converteixen, doncs, en un punt clau a tenir en compte de cara a qualsevol plantejament pacifista.

3.- Els condicionaments culturals del canvi de paradigma

Hi ha uns elements culturals de la política bel·licista que són, potser, més difícils de canviar a curt terme. En primer lloc, encara persisteixin els valors, àmpliament difosos, de la tradició militar: l'heroisme, la disciplina, l'obediència, la defensa de la pàtria, presentats com a valors vinculats a la violència, els quals han eclipsat altres valors i principis absoluts reconeguts per tots els que volen un món millor (Beunza). Aquests valors, com el respecte a la vida, o el "no mataràs", o la lluita contra la pena de mort, no són únicament el resultat d'una inspiració religiosa o cristiana. Parteixen també pragmàticament del principi que el respecte a la vida dels altres és una garantia de la meua pròpia supervivència (Beunza). Quan algú fa retrets a l'objecció de consciència i afirma que "si tots féssim objecció de

consciència, ¿qui ens defensaria?", cal respondre que "si tots féssim objecció de consciència, no ens hauríem de defensar perquè ningú no ens atacaria" (Beunza).

Per altra banda, també caldria tenir en compte els desequilibris psíquics que produeix la nostra societat i que es troben a l'arrel d'algunes actituds agressives: l'estrés, la manca d'una educació del sentiment...(Beunza). La cultura de la nostra societat està impregnada d'agressivitat i afavoreix un clima social poc propici a fer "sentir" una política pacifista. Tant els jocs infantils com l'educació per a la competitivitat professional, com les formes de relació i de diversió... tenen uns components que van en una direcció oposada a una cultura per a la pau (Botey). En aquest sentit ens caldria una conversió perquè patim una mena d'esquizofrènia: voldríem prescindir de la nostra cultura agressiva (que ja ve de Grècia, del Renaixement, etc.) i a la vegada ho veiem tan enormement complex que no ens sembla viable i, per tant, no ens acabem de fiar de les propostes concretes per sortir-nos-en (Botey). Per tant, caldria treballar molt en aquets aspectes culturals per pensar en l'efectivitat de les propostes concretes exposades (Botey). El discurs que intenta demostrar la necessitat de l'exèrcit està molt present en la població i es va alimentant amb celebracions a l'estil, per exemple, de tot el parament muntat a l'entorn del "Dia de las fuerzas armadas" o de les maniobres militars clàssiques (Pindado). El contingut d'aquest discurs va paral·lel amb el de la demostració constant que tenim un enemic. Des d'aquest punt de vista cal pensar que l'impacte d'aquest discurs sobre la consciència ciutadana té reflexos clars en el comportament electoral i els partits polítics no s'atreviran a incloure en els seus programes fórmules més agosarades de polítiques

per a la pau si tenen la sospita que poden perdre vots per aquesta causa.

4.- La situació a l'Estat Espanyol

Pel que fa a la política de defensa de l'Estat Espanyol, s'ha criticat la posició oficial que es refugia en la pretesa impossibilitat de prendre mesures unilaterals i en l'excusa de "quan els altres ho facin, ho faré jo". Cal no tenir una actitud passiva en aquests aspectes i prendre la iniciativa, com a resultat d'una voluntat política clara, amb la consciència que les decisions del conjunt són el resultat de la suma d'unes preses de posició unilaterals (Delas). A Espanya no hi ha voluntat política de definir el seu model de defensa. Quan els Estats Units, per exemple, estan reduint la presència de les seves forces armades a Europa, Espanya no aprofita l'ocasió per fer revisar la presència de les Bases Americanes (Delàs). A Espanya s'aprova actualment un pressupost de 4,8 bilions per a un nou pla de dotacions de defensa fins al 1998, amb un increment en termes reals del 4,4%, quan els americans diuen que ja no exigeixen als socis de l'OTAN arribar al 3% d'increment. Que no es digui que el govern espanyol està pensant en una política de defensa no ofensiva quan s'acaben d'invertir grans quantitats en, per exemple, el portaavions "Príncipe de Asturias", o s'invertiran en projectes com unes noves fragates o avions de combat que són armes clarament ofensives (Delàs). Sembla com si hi hagués un trencament entre el món polític que fa teories i barreja conceptes i el món militar que sap realment el que volen dir les armes (Delàs).

En aquest sentit, s'ha assenyalat que una de les raons que dificulten una estratègia pròpia en política de defensa és la manca d'experts

civils en el tema i la dependència excessiva, quan es tracta de negociar políticament la defensa, respecte del personal militar (Delàs). També s'ha fet constar la llarga i nefasta tradició de militarisme a Espanya com una de les raons que dificulten el canvi de política (Vila). Aquesta tradició és potser més negativa si tenim en compte que l'estament militar espanyol ha entès la defensa prioritàriament com una missió que cal exercir a l'interior del mateix estat, és a dir, enfront dels mateixos ciutadans espanyols, no enfront d'un enemic exterior. Un exemple recent d'aquesta visió ha estat la posició que ha pres la cúpula militar espanyola arran del tema de l'autodeterminació (Vila). Respecte al militarisme en general, s'ha matisat que s'ha produït un canvi important en els darrers 10 o 15 anys i que ara l'estament militar té una actitud molt diferent d'aquella que es podria suposar per la seva tradició secular (de Puig).

Pel que fa a la proposta de Vicenç Fisas sobre una política de defensa no ofensiva per a Espanya, es fa constar l'apreciació positiva que mereix el fet de ser una proposta concreta i, per tant, que permet ser analitzada en detall, tot i veient les seves conseqüències possibles en tots els ordres (Gomis i Botey). A la vegada, però, s'assenyalen les dificultats de mesurar l'encert d'algunes mesures i quantificacions molt concretes que s'hi fan (de Puig). D'altres intervencions fan notar que la proposta de Fisas hauria de completar-se en el sentit d'indicar els passos que caldria fer a partir d'ara perquè s'anés avançant en la seva realització pràctica. Des d'aquest punt de vista, és evident que si poguéssim ser conseqüents amb els resultats del referèndum sobre l'Otan a Catalunya i per tant no hi haguéssim entrat, la posada en pràctica d'aquesta proposta seria més viable (Gomis). Finalment es fa notar que és arriscat fer previsions molt afinades sobre el futur, especialment

en el nostre context europeu. Es diu que, per exemple, la política de distensió actual i les mesures de desarmament a Europa poden anar en orris amb una simple regirada de la perestroika. Els canvis en un sentit positiu són realment possibles, però encara no es pot dir que siguin probables (Puig).

Jordi Porta

Col·lecció DEBATS DE L'AULA PROVENÇA

Títols ja publicats:

1. Els mestres, agents del model d'escola. M. Rúbies, P. Darder, J. Cots. 1989.
2. Ciutat i habitatge: perspectives per als anys 90. Ll. Cantallops, J. A. Solans, M. Ribas Piera. 1989.
3. El metge davant l'assistència sanitària. N. Acarín, A. Segura, A. Salgado. 1989
4. Els Jocs Olímpics: ¿per què i per a qui? J.M. Huertas Clavería, J. Cruz, R. Alquézar. 1989.
5. Les televisions privades des de la perspectiva de la comunicació a Catalunya. J.M. Forn, J. Gifreu, M. Reixach. 1990.
6. Els treballadors africans a Catalunya: aspectes socials i culturals. T. Losada, N. Sastre, J. Soler. 1990
7. ¿Es possible una defensa no ofensiva d'Espanya? ¿Es pot defensar un país pacifista? Lluís Ma. de Puig, Vicenç Fisas, Jordi Porta. 1990.

Les Fundacions Jaume Bofill, Serveis de Cultura Popular i Estudi i Cooperació (ESICO) convenen en la voluntat d'impulsar en la societat civil catalana àmbits de reflexió, diàleg i debat sobre temes importants de la vida col·lectiva. La intenció no és suplir funcions ni responsabilitats de les administracions públiques ni de situar-s'hi enfront, sinó d'activar la consciència social, el compromís intel·lectual i la participació cívica en el plantejament d'opcions, en la crítica i en la definició i assumpció d'alternatives; en definitiva, d'afavorir la pràctica de la ciutadania i de la democràcia en el nostre país.

